

VIJESTI I PRIKAZI

ETNOLOZI I ANTROPOLOZI CIJELOG SVIJETA U ZAGREBU

Zacijelo svaki član HED-a zna da je Zagreb od 24. do 31. VII. 1988. godine bio domaćin 12. Internacionalnog kongresa antropoloških i etnoloških znanosti (12. ICAES), no potrebno je da taj događaj ostane zabilježen na stranicama našeg godišnjaka. Nakon Londona, Kopenhagena, Beča, Pariza, Moskve, New Delhia i još nekoliko svjetskih gradova koji su, počevši od 1934, svake četvrte ili pete godine pripremali ovaj najveći skup znanstvenika naše struke, prošlog ljeta došao je na red i Zagreb. Nositelj vrlo uspješne organizacije Kongresa bilo je Hrvatsko antropološko društvo, a u Organizacijskom i Znanstvenom odboru na dobrovoljnoj se bazi okupio niz jugoslavenskih znanstvenika, predstavnika svih struka zastupljenih na Kongresu.

Profil Kongresa

12. ICAES-u prisustvovalo je oko 2500 učesnika koji su radili u 117 simpozija, a mnogi su sudjelovali i na dvadesetak organizacijskih sastanaka, na nekoliko svečanih prijemama, posjetili neku od šesnaest stručnih izložbi u Zagrebu ili neku od četiri izložbe sa ekskurzijama izvan Zagreba, itd. O nizu neformalnih sastanaka, posjeta, putovanja, razmjena mišljenja i radnih dogovora ne može se ovdje niti govoriti, iako je sigurno da takvi neposredni stručni i ljudski kontakti čine važnu dimenziju svakog kongresnog događanja. (Koliki je bio značaj Kongresa u tom smislu trebalo bi čuti od naših članova, pa molimo da nam za idući broj pošalju priloge o svojim dojmovima i vrednovanju Kongresa).

Znanstveni profil Kongresa slijedio je danas široko prihvaćenu koncepciju antropologije kao kompleksne znanosti o čovjeku i kulturi koja se dijeli na nekoliko najvažnijih grana (a ove se dalje raščlanjuju u niz specijalnih disciplina): kulturna antropologija ili etnologija, arheologija, biološka (ili fizička) antropologija te lingvistika (djelomično, tj. one njezine grane koje istražuju kulturne i socijalne aspekte jezika). Simpoziji su bili grupirani u tematske blokove, neke manje, a neke veće po broju simpozija. Učestalost određenih tema (i neprisustvo nekih drugih) su dobar pokazatelj koja su danas glavna područja istraživanja i interesa naše znanosti u svijetu. Veliki broj simpozija bio je posvećen problemima kulturnog razvoja, ekološkim problemima, etničkim procesima, pravima manjina i drugih kulturnih skupina u održanju kulturnog identiteta, antropologiji žene i društveno-kulturnim konstrukcijama podjele po spolu, teorijskim i praktičnim vezama politike, ekonomije i kulture, te problemima prehrane i zdravlja. Relativno slabo je bio izražen interes za povijesne aspekte kulture, kartografiju, muzeologiju, te naročito za oblike srodstva (miti jedan simpozij!) što je nekada bila tema *par excellence* kulturne antropologije. Navedena tematika očito ukazuje na činjenicu da su kulturna antropologija i etnologija u svijetu danas sve manje »znanosti o antikvitetima«, a sve više discipline koje moraju pridonijeti rješavanju kulturnih problema i konflikata na ovom sve tjesnijem, sve zavisnijem i sve oštrije hijerarhiziranom planetu.

Članovi HED-a na Kongresu

Treba istaći da je zbog pravovremenog informiranja i dugotrajnih priprema učešće naših članova na 12. ICAES-u bilo brojno i raznovršno, primjereno snazi našeg Društva i objektivnim mogućnostima etnologije u Hrvatskoj. Željeli bismo najprije obavijestiti sve članove HED-a da je *doajen naše etnografije prof. dr. Milovan Gavazzi, prilikom svečanog otvaranja skupštine Internacionalne unije antropoloških i etnoloških znanosti, dobio priznanje i medalju za životno dostignuće u etnološkoj znanosti.*

Pedesetak članova HED-a aktivno je, tj. sa referatima, sudjelovalo u radu Kongresa, a desetak ih je koordiniralo odnosno organiziralo simpozije. Nekolicina je također zdušno radila na pripremi polu-formalnog prijema kojeg je Hrvatsko etnološko društvo dalo za oko dvije stotine naših kolega i kolegica iz drugih zemalja. (Prijem je izazvao mnoga povoljna reagiranja i čuđenja jer je bio pripremljen uglavnom na principu dobrovoljnog rada i priloga u hrani i piću.) Treba istaći i rad naših muzealaca na izložbi »Čarolija niti« u Muzejskom prostoru (koja je posebno prikazana u ovom broju), zatim vrlo dobro organiziran izlet u Jastrebarsko na izložbu zanata i obrta (koja je također posebno prikazana), te izložbu »Tradicionalna arhitektura Jugoslavije« u Umjetničkom paviljonu koju su, uz odgovarajući simpozij, organizirale kolegice iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Nužno je opet istaći da u ovom prikazu ne možemo detaljno izvijestiti o svim kongresnim i popratnim aktivnostima naših članova, te da ih molimo da pošalju redakciji vlastite priloge na tu temu.

Znanstveni simpozij HED-a

Naše je Društvo bilo nosilac organizacije dva znanstvena simpozija: *Current Issues in the Anthropology of Gender* (Suvremena problematika antropologije roda), organizatori Olga Supek i Lydia Sklevicky, te *Cultural Anthropology and Social History* (Kulturna antropologija i socijalna povijest), organizatori E. A. Hammel (Sveučilište u Berkeleyu) i Olga Supek. Simpozij *Current Issues in the Anthropology of Gender* okupio je četrdeset učesnika sa referatima, iz petnaest zemalja sa svih kontinenata osim Australije, od kojih je sedam učesnica bilo iz naše zemlje. Središnja tema simpozija bili su aspekti društvene i kulturne konstrukcije uloga spolova u različitim kulturnim sredinama. Učesnici su tom predmetu istraživanja prišli na više načina, pa je simpozij bio podijeljen na nekoliko pod-tema: kulturna konstrukcija roda i konstrukcija antropologije roda; reprodukcija i potlačivanje; žena i zdravlje; prekoračenje određenog identiteta roda; žene, moć i revolucija; porodica i klasno društvo; podjela rada po spolu; žene i migracije. Možemo slobodno tvrditi da je ovaj simpozij po brojnosti učesnika i slušača, po kvaliteti referata i uključenosti u tekuću problematiku na tom području u svijetu, te po intenzitetu interakcija među učesnicima, bio »u prvoj liniji« kongresnih simpozija.

Simpozij *Cultural Anthropology and Social History* okupio je 27 učesnika iz osam zemalja (pet iz Jugoslavije). Cilj je bio da povjesničari socijalnog usmjerenja i kulturni antropolozi zajednički razmotre teorijske, metodske i praktične istraživačke probleme s obzirom na recentno približavanje dviju disciplina u znanstvenoj praksi kod nas i u svijetu. U toku tri dana rada održane su četiri tematske sesije: opća teorijska razmatranja; usmena povijest i simbolički aspekt kulture; kulturni identitet, nacionalna kultura i procesi modernizacije; te historija porodice i sistema srodstva (područje na kojem se uspješno kombiniraju demografske, historiografske i etnološke metode). Simpozij je bio izuzetno plodan, naročito što se tiče diskusija, iako su referati bili toliko raznorodni da ih je teško sažeti u nekoliko kategorija ili zaključaka.

Na kraju ovog prikaza, obavještavamo čitaoce da će mnogi referati biti objavljeni u domaćim i nekim stranim publikacijama, ali na žalost većinom u »rasutom« obliku. Najbolji način da se dođe do (neobjavljenog) materijala je direktni kontakt s autorima. Kompletan program Kongresa i svi sažeci referata objavljeni su još pred Kongres (*Collegium Anthropologicum*, vol. 12, Supplement, Hrvatsko antropološko društvo, Zagreb 1988), a tiskanje adresara učesnika je u toku. Program i sažeci Kongresa mogu se nabaviti kod izdavača ili posuditi u knjižnicama Zavoda za istraživanje folklora i Etnološkog zavoda Filozofskog fakulteta.

O. S.

»ČAROLIJA NITI« — ETNOGRAFSKA IZLOŽBA U MUZEJSKOM PROSTORU

U zagrebačkom Muzejskom prostoru, u povodu 12. međunarodnog kongresa antropoloških i etnoloških znanosti postavljena je od 30. lipnja do 28. kolovoza 1988. godine izložba pod naslovom »Čarolija niti«, koja je imala za cilj prikazati predajno tekstilno rukotvorstvo na području Jugoslavije. Ovako ambiciozna zamisao realizirana je prezentacijom eksponata iz raznih muzejskih ustanova širom zemlje: iz Splita, Slavenskog Broda, Cetinja, Prištine, Skopja, Bora, Kragujevca, Ljubljane, Vranja, Novog Sada, Livna, Jastrebarskog, Sarajeva, Zagreba, te manji broj eksponata u privatnom vlasništvu.

Autor izložbe je Jelka Ribarić, likovnog postava Joža Ladović, a u radu je sudjelovao još niz stručnih savjetnika i suradnika.

Izložba je tretirala prostornu, vremensku, tehnološku, kulturnu i estetsku dimenziju tekstilnog rukotvorstva, pa je ovu shemu slijedio i izbor i prezentacija eksponata u didaktičkom rasporedu od sjemena i neobrađene sirovine (lana, konoplje, brnistre, pamuka, svile, vune), arheoloških eksponata; te u nastavku zornih prikaza tkalačkih tehnika shematski izvedenih debelom uzicom na posebnom okviru za svaku pojedinu. Slijedile su sprave i pomagala za obradu sirovina, te tekstilni predmeti sistematizirani u grupe prema materijalu, unutar kojih je grupiranje izvršeno prema tehnikama i

ornamentici. Izložba je završena pregledom utjecaja likovnih stilova na tradicijsko tekstilno rukotvorstvo.

U koncepciji izložbe posebnu kvalitetu predstavlja nastojanje da se u kronologiji dopre što dublje u prošlost i u tom smislu je uvrštenje arheoloških predmeta u znatnoj mjeri pridonijelo, kako eksplikaciji znanstvene valorizacije, tako i didaktičkoj svrsi.

U muzeološkom pristupu prezentaciji, autorica je prateći tekst svela na količinu informacija nužnu za praćenje osnovne koncepcijske ideje. U svaku nas je fazu izložbe uvodio opširniji tekst, dok su nas kratke legende uz svaki pojedini predmet obavještavale o osnovnim podacima (naziv predmeta, vrijeme nastanka, podrijetlo, vlasnik). Ovakva konvencionalna izložbena koncepcija daje svakom prosječnom posjetitelju dovoljno podataka, dok je natprosječno zainteresiranom neophodan katalog, u ovom slučaju izvrsnoga sadržaja i, za etnološke izložbe, neuobičajeno dobro opremljen. Visoka ga cijena, međutim, čini nepristupačnim baš svakom zainteresiranom. Autori i organizatori bili su suočeni sa vječnom dilemom svakog muzealca: da li katalog učiniti pristupačnim što široj publici, tj. kompromisima i improvizacijama svjesno mu sniziti nivo, ili u stručnom smislu izraditi kvalitetan i grafički dobro opremljen katalog (publikaciju koja treba nadživjeti izložbu) i unaprijed računati sa činjenicom da će njegova visoka cijena znatno suziti krug korisnika.

Katalog prati koncepciju izložbe i iz znatno šireg rakursa razmatra temu. Zbog toga mu se može zamjeriti što ne sadrži etnološke karte koje su bile izložene. Tematski je podijeljen u tri cjeline. U prvoj su stručni tekstovi, u drugoj crno-bijele i kolor-fotografije, a u trećoj popis kataloški obrađenih eksponata.

Prvi stručni tekst napisala je Dunja Rihtman-Auguštin, a nosi naslov »Sudbina narodne kulture«. Razmatrajući prošlost narodne kulture, uzimajući u obzir njezine različite interpretacije, autorica zagovara potrebu nove valorizacije. Nit tretira kao šifru ili kôd povijesti što rezultira tkaninom kao odrazom naših sličnosti i razlika. Suvremenu valorizaciju tekstilnog rukotvorstva i njegove kreativnosti ne smatra dovršenom — ona je definitivna samo za sadašnji stupanj etnološke spoznaje i u tom smislu ova izložba ne predstavlja samo skup muzejskih eksponata, već govori »... o mogućim kvalitetama suvremenog života«.

Tekst autorice izložbe, Jelke Radauš-Ribarić, »O tekstilnom rukotvorstvu na tlu Jugoslavije kroz vjekove« kronološki prikazuje kontinuitet razvoja tkalačke vještine na južnoslavenskom kulturnom prostoru, kao i veze s drugim kulturama, od prehistorije do posljednjih transformiranih oblika tradicijskog tkalačkog umijeća. Sadržaj je podijeljen na poglavlja: 1. Trago vi vještine predenja i tkanja (U predhistoriji, Rimsko carstvo, Slaveni i njihovo nasljeđe, Nova iskustva), 3. Žena kao čuvarica tekstilnih vještina, 4. Prijelaz u suvremenost. Tekst je opremljen ilustracijama i opsežnom bibliografijom.

Treći tekst, »Uzgoj i obrada tekstilnih sirovina i proizvodnja tekstila«, Nerine Eckhel veoma zorno izlaže naslovnu temu. Uz objašnjenja vezana za tkalačke vještine, od pripreme sirovina do izrade gotovog proizvoda, opisan

je i magijski i društveni kontekst. Sadržaj je podijeljen na odlomke za pojedinu vrstu sirovina, a veće poglavlje čini opis tkalačkih sprava i priprema za tkanje. Veoma dobri crteži i fotografije čine tekst razumljivim. Na kraju je dodan popis literature.

Posljednji je tekst Đurđice Petrović, »Likovne karakteristike narodnih ткаčkih rukotvorina«. To je analiza estetske komponente, s jedne strane u traganju za autohtonim, narodnim, a s druge strane za utjecajima umjetničkih stilova. Značajno je nastojanje da se, gdje je god to moguće, pojedine pojave što preciznije datiraju.

Posebnu kvalitetu katalogu daje engleski prijevod, koji ga čini dostupnim svjetskoj stručnoj javnosti. Katalog završava spiskom svih eksponata s nazivom, lokalnim nazivom, lokalitetom, naznačenom narodnosti i konfesionom kojoj pripada tvorac izložka, sirovinom od koje je izrađen, opisom ornamenata, dimenzijama, vlasnikom i inventarskim brojem.

Na kraju ovog prikaza, ne može se zanemariti činjenica da je ova izložba postavljena u povodu 12. međunarodnog kongresa antropoloških i etnoloških znanosti, te da je prva etnografska izložba postavljena u Muzejskom prostoru.

Ante Sorić, direktor Muzejskog prostora, u uvodnom tekstu u katalogu, pod naslovom »Još jedna pohvala ruci«, kaže: »Priređivanje ove izložbe bilo nam je dvostrukim izazovom — kako suvremenoj publici i njenom senzibilitetu, koji nosi obilježja duhovnih kretanja kraja dvadesetog stoljeća i pod trajnim je pritiskom modernih medija, prikazati jednu naoko poznatu, nimalo elitnu temu?«.

Ovako formulirana klasična predrasuda o etnografskim temama kao »nimalo elitnim«, moglo bi se reći da je u najmanju ruku veoma raširena i zbog toga one to možda i jesu. Vjerojatno će još dugo biti prisutno uvjerenje da je potrebno organizirati manifestaciju kao što je bio svjetski kongres etnologa i antropologa, da bi se iz zemlje i inozemstva okupio veći broj stručnjaka koji se bave tom »kulturom nižih slojeva«, pa da doživimo etnografsku izložbu u Muzejskom prostoru. Dakle: »neelitna« etnografska izložba moguća je u »elitnom« Muzejskom prostoru samo u uvjetima koji garantiraju dovoljan broj (po mogućnosti svjetske) »elitne« publike.

Vjerojatno bez namjere da polemizira s ovakvim stavom, Dunja Rihtman-Auguštin u katalogu kaže: »Tako je to uvijek sa narodnom kulturom: ljudi izvana vidjet će je bolje i jasnije od domorodaca, a srednji i viši slojevi društva, vodeća i učena kultura opazit će je i vrednovati tek onda kada se počne gubiti socijalna osnova narodne kulture i autentično stvaralaštvo«.

»Čarolija niti« je pokazala da bi i etnografski materijal mogao biti »bar malo elitna«, i da bi u nekom budućem vremenu publika i pred tim predmetima mogla zastati s podjednakom pažnjom kao i pred dometima npr. barokne umjetnosti. Skepsa je za sada ipak najprimjerenija, jer do tog budućeg vremena trebalo bi u muzejskom prostoru realizirati još dosta etnografskih izložbi.

Ivan Šestan

O STUDIJU MUZEOLOGIJE NA FILOZOFSKOM FAKULTETU U ZAGREBU

U prošlosti smo na studiju učili samo svoju struku, tj. etnologiju. Neke generacije su slušale 2 semestra muzeologije kod prof. Gavazzija, što je zapravo bio neke vrste povijesni pregled muzeologije. Međutim, mi koji smo dolazili raditi u muzeje, nailazili smo na niz problema.

Jedina je sreća bila, tamo sedamdesetih godina, tzv. studentska praksa u muzejima, gdje smo mogli naučiti bar nešto od nekog starijeg kolege etnologa. Na žalost, ta praksa često nije imala mnogo veze sa strukom, jer se događalo da su stariji kolege iskoristili studente za poslove koje nije imao tko drugi napraviti, pa su tako studenti najčešće čistili i sređivali materijal, a o svom poslu nisu baš mnogo naučili.

I kada bi mladi etnolog dolazio u muzej, snalazio se sam i stjecao znanja svojim radom ili, ako je imao sreću, mogao je ići iskusnim kolegama kustosima, koji su mu na svoj način prenosili znanje. Sve je to ovisilo o kvaliteti starijeg stručnjaka te o interesu mladog.

Ovako stečeno znanje nakon jedne do dvije godine verificiralo se stručnim ispitom, gdje se uz struku polagala muzeologija i muzeografija, i mnogi od nas su se tek tada prvi put susreli s muzeološkom literaturom.

Tako se najčešće događalo da je verificirani kustos i dalje radio samo na svojoj struci umjesto da se obrazuje paralelno u vlastitoj znanstvenoj disciplini i u muzeologiji. To je dovelo do mrtvila u muzejima (ne samo kod etnologa nego i u drugim muzejskim strukama). Izložbe su se radile uglavnom usko stručno, kao i sva ostala aktivnost, umjesto da je etnolog muzealac našao načina da misiju muzeja preko svoje struke-etnologije prenese u društvo, tj. da stručna saznanja i etnološku građu plasira u potrošačko društvo. Tako nam muzeji i dalje ostaju prazni, a mi kukamo i ne nalazimo načina kako ljude privući u njih.

Poneki snalazljiviji mladi stručnjaci pozivaju eminentne stručnjake kao konzultante, koji im onda sami rješavaju probleme ili ih uče kako riješiti te probleme.

Jedino pravo rješenje bilo bi trajno i neprekinuto usavršavanje u obje struke, međutim u našim muzejima najčešće ne postoji ni interes ni dobra volja za takav način usavršavanja, jer su to noviteti koji ugrožavaju dosadašnji mir i učmalost većine naših muzealaca u kojima mirno dremuckamo čekajući penziju.

Na sreću, nešto se ipak mijenja nabolje. Posljednjih nekoliko godina na studiju etnologije u Zagrebu sluša se i muzeologija o kojoj se stječe bar teoretsko znanje pa se mladi stručnjak ipak može lakše snaći u poslu. Ove godine na Fil. fakultetu u Zagrebu počeo će i dodiplomski studij muzeologije u trajanju od dvije godine, a postdiplomski studij je osnovan 1966. god. u okviru Referalnog centra Sveučilišta u Zagrebu, čije je osnivanje potaknuo dr Antun Bauer. Ovaj studij se sada sluša u okviru informacijskih znanosti. Međutim i taj studij je na nivou dodiplomskog studija. Za one muzejske radnike-etnologue koji su slušali, kao i za one koji nisu slušali

dodiplomski ni postdiplomski studij muzeologije, moglo bi se predložiti i permanentno muzejsko obrazovanje, koje bi se moglo temeljiti na pregledu tuđih iskustava. Ovakvo obrazovanje moglo bi se provesti putem određenih tematskih publikacija, a zatim tečajevima s određenom tematikom, različitim diskusijama, predavanjima, izložbama, razmjenom stručnjaka te stvaranjem čvršćih profesionalnih kontakata. Takvo obrazovanje bilo bi najbolje vezati uz neki muzej, jer bi se tada ostvarila konkretna veza fakultet-muzej. Možda bi zasada bilo najbolje rješenje da se unutar HED-a formira sekcija, koja bi inicirala takve akcije, a posebno tematske seminare, jer je jedino tako moguće napredak etnološke muzeologije.

Libuše Kašpar

PRIKAZ ETNOGRAFSKE ZBIRKE DEBELA KOSA

Ovo je samo kratka informacija o dosad nepoznatoj zbirci Gradskog muzeja Karlovac. Etnografska zbirka Debela Kosa otvorena je godine 1976. u povodu Dana ustanka naroda Hrvatske (27. 7). Smještena je u jednoj prostoriji Spomen-doma na Debeloj Kosi na Kordunu. Dom je posvećen I. kordunskoj brigadi Debela Kosa. Narod tog kraja darovao je predmete za zbirku, koji su evidentirani i obrađeni u Etnološkom odjelu Gradskog muzeja Karlovac. Inventar je sakupljen u selima Partizansko žarište, Suhodol, Krnjački Grabovac, Budačka rijeka, Gornji Skrad, Kosijer selo, Vojnički Grabovac, Trupinjak i Zagorje.

Zbirka broji sedamdesetak predmeta. Najbrojniji je tekstil, gdje se isti ču 3 šarenice, biljac i 2 vunene torbe. Izloženo je nekoliko ručnika i plahti izrađenih od domaćeg i platna tvorničke izrade, koji su ukrašeni vezom i bogatom bijelom čipkom. Sakupljen je i alat za izradu tekstila. Tako imamo stupu, gibene, motovilo, sukalo, kolovrat, preslice i vretena te taru-tkalački stan. Također su izložene muška i ženska kordunska nošnja.

Drugu cjelinu predstavlja inventar ognjišta (kotao s verigama, željezna lopatica, prijeklad, tronožac, pekva). Ovamo možemo ubrojiti još neke predmete vezane uz jelo, kao što su npr. zemljani lonci, drvena soljenka, načve za miješenje kruha (na nogama) kao i drvene posude za nošenje i držanje vode.

Kao treću cjelinu nalazimo plug s kolicima, ojem i jarmom. Tu je i komot te vile i grablje. Zanimljive su i dvije drvene stupice za lovljenje štakora.

Pošto su predmeti darovani, morali su biti svi izloženi, a postava je potpuno nestručno izvedena. Predmeti su izloženi uglavnom na podu i zidu, te na jednom panou. Prate ih kratke legende. Tako prezentirani eksponati izloženi su propadanju, pa je stoga potrebno napraviti novu muzeološku koncepciju njihova izlaganja. Predmete treba staviti na postamente i u vitrine, a neke stvari nadomjestiti fotografijama.

Kako su predmeti zavedeni u inventaru Gradskog muzeja Karlovac, Etnološki odjel vodi brigu nad zbirkom. Obavlja se redovno čišćenje i kont-

rola, jer su prvih dana postojanja nestala 2 predmeta (kubura i lumica-svjetiljka). Posebna se pažnja posvećuje tekstilu koji se s vremena na vrijeme pere i čisti, što najčešće radi sam kustos kod svoje kuće.

Na žalost je sve drvene predmete, pa čak i zemljane lonce, dao prijašnji etnolog polakirati, što svakako odudara od muzeološkog tretmana predmeta.

O samom Spomen-domu trenutno brinu lovci tog kraja. Oni dežuraju subotom i nedjeljom, pa se tada može i vidjeti Etnografska zbirka Debela Kosa.

Libuše Kašpar

GOSTUJUĆA PREDAVANJA ODRŽANA ZA STUDENTE ETNOLOGIJE FILOZOFSKOG FAKULTETA U ZAGREBU

Nastojeći oplemeniti svoj studij etnologije, studenti su tokom ljetnog semestra nastavne godine 1987/1988. pozvali nekoliko gostujućih predavača strukom iz različitih dodirnih disciplina. U kratkim crtama će biti opisana predavanja koja su održana.

Početno je predavanje održala prof. dr Mirjana Krizmanić, s Odsjeka psihologije Filozofskog fakulteta, o projektivnim tehnikama. Nakon uvodnog dijela posvećena upoznavanju s ovim tehnikama istraživanja, vođen je razgovor s predavačicom. Iako smo se po izlaganju složili o nedosljednostima Rorschach - testa, TAT-a, testova ekspresivnih pokreta, igre i mozaika, složili smo se o primjerenostima dorade etnografskih upitnica u ovome smjeru. Naime, ovim se tehnikama učitava ispitanikova interpretacija u sam po sebi nedorečeni predloženi materijal (mrlje na papiru kod Rorschach-testa). Nedosljednosti tehnike počinju s vrednovanjem ovih interpretacija. Prije toga, postupivši s upitnicom kao s projektivnim testom, možemo postići cjelovitije reagiranje kazivača na postavljeno pitanje. Time bi se razgovor na liniji etnograf — kazivač približio konceptu životne priče, iz čega strpljivi analitičar izdvaja detalje, odnose i stanja potrebne za rad na određenom problemu.

Jakov Radović, kustos Prirodoslovnog muzeja u Zagrebu, održao je klasično predavanje o paleoetnologiji, popraćeno obilnom selekcijom slajdova. Uz povijesni pregled razvoja discipline i osvrt na trenutno stanje znanosti, postavljeno je i nekoliko pitanja, a dodirnuta su i područja neposrednog interesa etnologa. Takvo je i pitanje očitavanja zajednice drevnog čovjeka u arheološkim nalazištima, putem rekonstruiranja strukture naselja, prirode i smještaja artefakata i dr. Pitanja su se odnosila na analogije među znanstvenim stanovištima i kršćanske kozmogonijske dogme. Predavanju su, uz studente etnologije, prisustvovali i etnolozi fakultetskog Zavoda.

Uvodno predavanje o problematici veze etnologije i matematike održao je Lavoslav Čaklović, znanstveni asistent PMF-a u Zagrebu. Održani prvi dio sadržavao je osvrt na opće postavke statističkih metoda primjenljivih u etnološkim istraživanjima, dok je planiran i drugi dio predavanja, u kojem bi se razmotrili publicirani primjeri primjene matematičkih metoda u

etnologiji. Budući da je bio konac semestra, ovaj dio nije održan, no valja pomenuti i da je ovo predavanje bilo najslabije posjećeno.

Robert Lovrić, fagotist, održao je predavanje o tradicijskoj glazbi Perua i Bolivije. Odmah zatim, skupina glazbenika je pod njegovim vodstvom demonstrirala upotrebu tradicijskih glazbala ovog područja muziciranjem. Osim studenata etnologije i etnologa Zavoda, tome su prisustvovali i studenti drugih studijskih grupa.

Vizualno u etnologiji nazivnik je pod kojim se održalo više okupljanja. U prostorijama Studentskog kulturnog centra i Akademije za dramske umjetnosti vidjeli smo filmove »Nanook sa sjevera« (1922) i »Čovjek sa Arana« (1934) Roberta Flahertyja. Od domaćih ostvarenja prikazan je rad iz produkcije TVZ o Zlarinu iz 1982. godine, sa stručnim suradništvom Zorice Rajković. Obraćajući pažnju na suvremena ostvarenja koja razmatraju kulturni (= civilizacijski) fenomen, vidjeli smo film »Koyaanisquatsi« (produkcija F. F. Coppolla, 1983). Pri ovim projekcijama uvodna je izlaganja i diskusiju vodio docent Akademije Krešimir Mikić. Potom je održan praktikum rukovanja 16 mm kamerom, svjetlomjerom i rasvjetom, kojeg je za studente etnologije demonstrirao Gordan Lederer, snimatelj »Croatia-filma«.

Osim ovih održanih predavanja, kontaktiralo se i sa sociologkinjom Silvom Mežnarić i urbanim sociologom Fedorom Kritovcem. Uz teme koje su studentima predložene, te održan interes, ova su izlaganja izvjesna tokom narednog semestra.

Prilikom uzajamnih susreta sa studentima etnologije iz Ljubljane, tokom kojih su posjećivani značajni kolegi (u Ljubljani Naško Križnar, u Zagrebu Radoslav Katičić) iznijeta su vlastita iskustva i rezultati u etnološkim istraživanjima, te je provedena i obrađena anketa o kvaliteti studija među studentima etnologije, a uza sve to, ova su gostujuća predavanja pridonijela kvaliteti redovnog nastavnog programa jer su prikazala inače nedostatne segmente učenja o čovjeku i njegovoj kulturi.

Jadran Kale

NEKOLIKO RIJEČI O KATALOGU IZLOŽBE RUKOTVORSTVA I STARIH ZANATA U ZAVIČAJNOM MUZEJU JASTREBARSKO (autorica kustosica Dragica Cvetan)

Istodobno dok se u Zagrebu održavao XII. međunarodni kongres antropoloških i etnoloških znanosti (24. — 31. srpnja 1988), organizirao je Zavičajni muzej Jastrebarsko zanimljivu izložbu posvećenu tradicijskome rukotvorstvu i starim zanatima na području te regije. Za izvrsnu muzejsku postavu i izuzetno dobro pripremljen katalog, opremljen biranim ilustrativnim priložima, te za veliko zalaganje i dobro poznavanje te problematike, zahvaljujemo kustosici Zavičajnoga muzeja Jastrebarsko, Dragici Cvetan.

Njezin vrlo informativni i stručno pouzdan tekst, kao i zalački izbor popratnih ilustracija, upućuju na izvanredno poznavanje starih zanata Jaskanskoga područja, kojemu i sama autorica rođenjem i radom pripada.

Premda je tema zaista opsežna, Dragica Cvetan nas suvereno vodi kroz područje mnogih tradicijskih vještina i zanata od kojih su neki već na rubu nestanka.

Taj katalog, zbog međunarodne kongresne publike, tiskan na engleskome jeziku pod naslovom »The Living Tradition of Arts and Crafts in the Jastrebarsko Area«, zahvaća široko područje nekada vitalnih i za svakodnevni život neophodnih zanata i rukotvorstava jaskanskoga područja. Katalogom, gotovo knjigom, obuhvaćene su mnoge teme: od povijesnih podataka o glavnome naselju Jastrebarskom do podrobno prikazanih starih zanata.

Počnimo redom! Tu je prikaz košarača i njihovih brojnih proizvoda namijenjenih svakodnevnoj upotrebi. I to ne samo opis predmeta i alata potrebnih za njihovu izradbu već se nabrajaju i sva mjesta u kojima su živjeli ili žive izrađivači, kao i imena svih koji se košaraštvom još uvijek bave.

Podjednako je značajno i poglavlje o tkanju i tkalačkim vještinama na oba tipa tkalačkoga stana: i vertikalnoga i horizontalnoga. Prikaz je popraćen opisom tehnike tkanja, vrstama i nazivima tkalačkih proizvoda, imenima tkalja i tkalaca i, dakako, izvrsnim ilustrativnim priložima.

Sljedeće je poglavlje posvećeno lončarstvu koje u Jaskanskoj regiji ima dugotrajnu tradiciju. Opisu lončarskih oblika, načinu pripremanja materijala i izradbe predmeta, uz navođenje imena domaćih lončara, nekadašnjih i još malobrojnih postojećih, dodan je i niz vrlo informativnih fotografija.

Stari zanat opančarstva gotovo je potpuno izumro. Ostao je tek jedan majstor koji opanke izrađuje još samo iz puke ljubavi za taj stari zanat i za još samo rijetke zainteresirane turiste ili članove folklornih društava. Njegovom smrću taj će zanat zasigurno nestati s popisa tradicijskih zanata, jer nasljednika za nj nema.

Premda je zanat medičara i licitara sveden tek na »posljednje Mohikance« — jednu jedinu obitelj u Jastrebarskom — ne može se zamisliti ni jedan sajam, ni jedno crkveno proštenje na Jaskanskome području, a i šire, bez njihovih slikovitih »štandova«. Tu ne smijemo zaboraviti ni izradbu svijeća, još uvijek potrebnu stanovništvu, niti »gvirc«, popularno piće na bazi meda. Zaista bi bilo šteta da šareni licitarski proizvodi, svijeće i »gvirc« potpuno nestanu s tog terena zbog nedostatka nasljednika i te zanatske vještine.

Razumljiva je činjenica da je u vinorodnome Jaskanskome prigorju bačvarski zanat vrlo raširen. Oblici i volumeni bačvarskih proizvoda mogu biti doista mnogobrojni i različiti. Tako i stupanj njihove likovne obrade, tj. maštovitost ukrasa na njima. Autorica kataloga, Dragica Cvetan iscrpno je obradila i opisala oruđe i materijal potreban za izradbu bačvarskih proizvoda, način izradbe samoga predmeta i ukrasa na njemu kao i popis imena svih zanatlija koji se tim starim zanatom još uvijek bave u njezinu zavičaju.

Posljednja dva poglavlja posvetila je autorica kataloga iscrpnom opisu kovača i limara, zanatima nekada neophodnima za normalno odvijanje života

u tome izrazito ruralnome području. Na žalost, broj kovačkih radionica u Jaskanskoj regiji nezaustavivo se smanjuje, nestaju tako s pročelja radionica dobro poznati simboli toga staroga zanata — konjske potkove — sve je manji broj onih koji trebaju njihove proizvode; sve je manje onih zanese-njaka koji »pale vatru u vrijeme najvećih vrućina«.

Od nekadašnjih brojnih limara — prije drugoga svjetskog rata bilo ih je osmero — ostao je danas u Jastrebarskome tek jedan. Rijetki još rade po okolnim selima regije. Prodor novih tehnologija i suvremenih plastičnih predmeta za upotrebu u domaćinstvu i gospodarstvu ugrozio je i taj stari zanat.

I, na kraju, valja nam zaključiti da je katalog spomenute izložbe svo-jevrsno zanimljivo štivo — koje će sigurno nadživjeti izložbu samu—vrlo po-dobno i stručno napisano, bogato dokumentirano biranim slikovnim prilozi-ma, pa njegovoj autorici, kustosici Dragici Cvetan, valja zaista zahvaliti za nj. Tim više što je i grafički i tehnički kvalitetno oblikovan i izveden.

Maja Kožić

Milovan Gavazzi: GODINA DANA HRVATSKIH NARODNIH OBİČAJA. Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske i Hrvatsko etnološko društvo Zagreb, 1988, 248 str. i 28 fotografija u prilogu.

Nedavno je izašlo drugo izdanje dobro poznate Gavazzijeve »Godine dana«, no prikazati tu knjižicu čitaocima glasila HED-a čini mi se izlišnim pothvatom. Nema, naime, člana HED-a koji je nije imao u rukama, učio iz nje, pomagao si njome u radu. »Godina dana« je kroz pola stoljeća svojega trajanja čvrsto utkana u tkivo hrvatske etnologije kao jedan od njezinih temeljnih spisa. Stoga će biti bolje osvrnuti se na činjenicu da je to djelo ponovno objavljeno, da je njezino drugo izdanje bila nasušna potreba jer ono prvo već dulje vrijeme predstavlja pravu bibliofilsku poslasticu.

Već je prvo izdanje, objavljeno pred gotovo točno pedeset godina (1939), izazvalo u etnološkim krugovima nemalu senzaciju. Zanimanje za običaje ima, doduše, u Hrvata veoma dugu tradiciju. Još je Juraj Šižgorić u 15. stoljeću uspoređivao domaće božićne običaje s rimskim Saturnalijama (1487). Opise običaja možemo naći u djelima renesansnih i baroknih pisaca kao što su Petar Zoranić, Ilija Crijević, Jeronim Kavanjin; njima su se bavili barokni polihistori poput Ivana Weikharada Valvasora, Pavla Rittera-Vitezovića, Josipa Bedekovića; koristili su se njima u svojim djelima pripovjednici i prosvjetitelji, npr. Juraj Muliš, Juraj Habdelić, Matija Antun Relković. Već krajem 18. st. posvetio je Matija Petar Katančić običajima prve argumentirane etnološke rasprave napisane u nas. Ilirci, Stanko Vraz, a napose Ivan Kukuljević-Sakcinski, počeli su sustavno prikupljati građu o

običajima koji su živjeli u narodu, a vrhunac tih nastojanja bila je »Osнова« Antuma Radića iz 1897. i niz monografija izrađenih po njoj. Hrvatske su godišnje običaje ugrađivali u svoje južnoslavenske (odnosno »srpsko-hrvatske«) sinteze strani etnolozi, npr. F. Krauss i E. Scheneeweis. No u »Godini dana« su prvi put bili sustavno izloženi svi do tada poznati relevantni podaci o godišnjim običajima prikupljeni kod svih ogranaka hrvatskoga naroda u domovini i u dijaspori, bilo da su već bili objavljeni, ili pohranjeni u arhivima, ili ih je sam autor prikupio u selima ili njegovu studentu u okviru seminara koji je on kao sveučilišni profesor vodio. Gavazzi je uz to ponudio tumačenja njihove starine, podrijetla i značenja, i to sve jednostavnim jezikom, bez teoretiziranja. »Godina dana« je ubrzo postala jednim od najvažnijih etnoloških priručnika u mas i nezaobilazno referalno djelo za sve koji se žele baviti tradicijskom duhovnom kulturom Hrvata, pa i Slavena uopće. »Godina dana« postala je studentskim udžbenikom iz kojega i danas studenti uče za ispite, priručnikom koji se nosi na teren kao podsjetnik, zanimljivim i korisnim štivom svakome tko želi kroz običaje upoznati »narodni duševni život«, kako bi to rekao Stanko Vraz.

Autor je u drugo izdanje »Godine dana« unio mnoštvo sitnih izmjena i dopuna, osuvremenio je jezik, ponegdje dopunio neka tumačenja, čak je preoblikovao i neke veće cjeline (npr. poglavlja o Kraljicama, o badnjaku, o božićnom pecivu). No usprkos tome, kao da se u knjižici nije ništa promijenilo. »Godina dana«, napisana prije drugoga svjetskog rata, prikazivala je stanje u kojemu je seljački svijet »još bio čitav«, u koje-

mu je stara, stoljećima njegovana i obogaćivana predajna kultura još djelovala naoko nepomućeno. Pisano u »etnografskom prezentu«, ovo novo izdanje sugestivnom snagom vješta pisca doćarava ćitatelju odvijanje obićajnih radnji, izvođenje plesova, pjesama kao da u njima sam sudjeluje, premda je u stvarnosti velik dio opisanoća ne samo napućen, nego i gotovo zaboravljen. Pred njegovim oćima promiće ćitav jedan danas nepoznati, nepostojeći svijet, svijet oćišao unepovrat sa svom svojom umjetnoć ću, s vjećtinama, strepnjama, nadama

»Godina dana«, knjiga o naćoj vlastitoj kulturi, knjiga koja je i sama postala dijelom naće kulturne baćtine u kojoj zauzima vidno i ćasno mjesto, opet je u naćim rukama i bez sumnje će i dalje obogaćivati spoznavanje nas samih.

Vitimir Belaj

Dunja Rihtman-Augućtin, ETNOLOGIJA NAĆE SVAKODNEVICE, Ākol-ska knjiga, Zagreb, 1988, 229 str.

Niz tekstova Dunje Rihtman-Augućtin, objedinjenih u ovoj knjizi, nastajao je tijekom posljednja dva desetljeća, slijedeći poticaje teorijskih kontrolerzi i upitanosti etnologije o vlastitom smislu u suvremenom svijetu. Autorica iznosi i problematizira nove teorijske pristupe ćije izazove suprotstavlja grćevitom i sve dogmatskijem zatvaranjju u nas dominantine kulturno-historijske etnologije u uzaludnoj potrazi za okaminama »izvorne narodne kulture«. Tako će, nakon utemeljenog osporavanja tradicionalne

narodopisne paradigme, omogućiti etnologiji u nas da na primjeren naćin upozna i analizira svakodnevicu suvremenih kompleksnih drućtava.

Situćranjem same discipline u obzor krize identiteta, koja nije mimoiĆšla niti ostale humanistićke znanosti, težiĆte prvog dijela knjige stavljeno je na redefiniciju predmeta etnologije (narod) i njemu pripisanih atributa (izvornost, starina, drućstvena homogenost). Nadasve informiranom kritićkom inventurom teorijskih trendova u struci (»novog vala« njemaćke kritićke etnologije, te autora poput LĆvi-Stuaussa, E. Wolfa primjerice, ali i novim ćitanjem klasićka poput N. Eliasa ili A. Gramscia) formuliran je otvoreni sustav istraživaićkih hipoteza, »konceptijski okvir na temelju strukturalne i komunikacijske definicije kulture koja se, mećutim, ponovno odrećuje u svakom konkretnom istraživanjju« (str. 38).

Drugi dio knjige predstavlja primjeru »nove paradigme« na »novi predmet«. U ovdje sabranim analizama naće svakodnevice definitivno je afirmiran grad kao danas najizazovniji teren za etnologa. No ćto je moćda joć vaćnije, etnologija je afirmirana kao znanstvena dićciplina s prepoznatljivom razvojnom putanjom i specifićnim rakursom analize predmeta, kojeg bez straha od gubljenja vlastitosti moće dijeliti s dićciplinama poput sociologije ili povijesti.

Dekonstrukcijom tradicionalnih etnolijskih doktrina kao i znaćkom prezentacijom novog etnoloćkog diskursa *Etnologija naće svakodnevice* predstavlja iznimno vrijedan prikljuićak na svjetska kretanja u struci, a naću etnologiju oslobaća potrebe za provincijalnim lamentom nad propaćću idealizirane, beskonfliktne i van-

povijesne narodne kulture, koja je ionako postojala jedino u uobrazilji njezinih pregalaca.

Lydia Sklevicky

Zorica Rajković: ZNAMENJE SMRTI, Izdavački centar Rijeka i Zavod za istraživanje folkloru, Zagreb — Rijeka, 1988.

Već nekoliko godina stručna publika s interesovanjem prati priloge Zorice Rajković posvećene proučavanju spomen-obeležja žrtvama prometnih nesreća. Krunu tog proučavanja čini njena nedavno objavljena opsežna monografija pod naslovom *Znamenje smrti*. To je plod obimnog terenskog istraživanja, uzornog opisa i interpretacije prikupljene građe, koja uglavnom potiče iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Kao u najboljim etnografskim radovima, i ovdje naučni karakter knjige srećno koabitira sa izvesnim subjektivnim, emotivnim tonom, to jest sa autorovim doživljajem ovih »znakova nesreće i ljudske tragedije«.

Sistematski prikaz spomen-obeležja počinje njihovim razvrstavanjem u četiri osnovna (venac, krst, spomen-ploča i spomenik) i dva sporedna tipa (spomen-česma i piramida) i nastavlja se poglavljima o postavljanju i održavanju ovog znamenja smrti i o njima srodnim pojavama (obeležavanje mesta pogibija izazvanih nekim drugim nesrećnim slučajem: grom, utapanje, smrzavanje, ubistvo, samoubistvo).

Posmatrana s komunikacijskog staništa, spomen-obeležja su raznolike neverbalne (venac, krst, palmirana grančica, petokraka, lik vozila, delovi vo-

zila itd) i verbalne poruke (podaci o žrtvama, o nesreći i o ožalošćenima). O obeležjima drumskih pogibija prikupila je Zorica Rajković i kazivanja ljudi koji žive u njihovoj blizini. Utvrdila je da ta kazivanja ponekad dobijaju oblik usmenih predanja i, idući tim tragom, uporedila ih je sa zapisima predanja o starim obeležjima na mestima pogibije (a posebno na Braču).

U zaključku, Zorica Rajković navodi svedočanstva, a među njima i književna, koja govore o starosti i rasprostranjenosti, pogotovo u evropskim zemljama, obeležavanja mesta smrti u tragičnim okolnostima. No, kada je reč o savremenim spomen-obeležjima te vrste, ona dolazi do zaključka da »ta pojava nigdje nema takve razmjere kao u nas, ako je uopće poznata«. Zašto baš u nas? Odgovor na ovo pitanje autor traži u nekim karakteristikama našeg savremenog života: velik broj prometnih nesreća, narasla potreba za međuljudskom komunikacijom u što širem krugu, fetišizacija automobila, koja se prenosi i na njima izazvanu smrt, te ona nije obična smrt već tragična pogibija, nalik na pogibiju ratnika. Na širenje ovog savremenog posmrtnog običaja mogli su uticati i primeri došli iz redova društvene elite (»krajputaši« na mestu pogibije Slobodana Penezića i Svetolika Lazarevića, komemoracije na mestima smrti Borisa Krajgera i Džemala Bjedića).

Ovi podsticaji »odozgo« prividno su u suprotnosti sa nešto novijim nastojanjima (posle 1974) da se novi običaj javno kritikuje i zakonskim merama suzbija (o čemu nas autor iscrpno obaveštava), jer je stvaranje u takozvanom narodnom duhu, ali po ukusu društvene elite, kod nas uvek praćeno odbojnošću prema folkloriza-

ciji, »divljem« korišćenju obrazaca koje elita nudi.

Našoj nauci trebalo je dugo da se počne zanimati za banalne pojave savremenog »narodnog života«. Zorica Rajković jedan je od retkih istraživača kulture koji kod nas ukazuju na pravi značaj nekih naizgled marginalnih fenomena, koji dokazuju njihovu naučnu (u ovom slučaju, etnološku) relevantnost. Uverila nas je da je proučavanje spomen-obeležja žrtvama prometnih nesreća sasvim dobar način da se dopre do nekih delatnih obrazaca naše savremene kulture.

Ivan Colović

Veselin Ilić: MITOLOGIJA I KULTURA. Književne novine, Beograd, 1988, str. 407, Prilozi, Summary, Rezjume.

Polazeći od stanovišta da su u arhaičkim kultovima, ritualima i mitovima sadržane brojne socijalne (moralne) vrijednosti i da je simbolički diskurs kulture svakodnevnog života savremenog čovjeka »natopljen tradicijskim vrijednosnim obrascima koji su neodjeljivi od kulturnog identiteta pojedinaca, grupe i naroda«, autor na široko zasnovanoj osnovi provodi istraživanje kojim nastoji odgovoriti složenu sintagmatiku arhaičnih mitova sačuvanih u svakodnevnom načinu života (kulture) na balkansko-mediteranskom kulturnom prostoru. Pri tome se koristi zaista obuhvatnim materijalom iz oblasti etnologije, lingvistike, psihologije, filozofske antropologije, sociologije i teorije kulture.

Proučavanje mita, imanentnog socijalnoj sferi čovjekova bića, neodvojivo je (u sociologiji religije i sociolo-

giji kulture) od proučavanja religije, umjetnosti, politike... u svim civilizacijama i kulturama, smatra autor.

Da bi proveo ovako zamišljeno istraživanje, Ilić pristupa vrlo kompleksnim analizama, prvo trihotomije magija-mitologija-religija, a potom bajki, legendi, obreda i međuodnosa govora i jezika, pokušavajući na taj način derivirati uzročno-posljedične veze između mitologije (ili mitologija) i suvremene kulture.

U knjizi su minuciozno obrađeni porijeklo i klasifikacija mitova, te mit u antičkoj (grčkoj) misli od Heraklitova kritičko-logičkog mišljenja, Ksenofanove antropološke teorije, alegorijskih tumačenja Empedokla, Anaksagore itd. do Demokritova atomizma i ontološko-kozmoške koncepcije, zatim Sokrata, Platona i Aristotela, Epikura i Euhomerosa iz Mesine. Poslije osvrta na dogmatska kršćanska tumačenja mitologije i mita slijedi prikaz suvremenih teorija o mitu gdje se, pored najistaknutijih, kojima posvećuje i najviše prostora (antropo-ritualistička teorija, sociološko-historijska, psihoanalitička tumačenja, fenomenološko-simbolička teorija i strukturalistička teorija), spominje i evolucionistička teorija, naturalistička, hermeneutička, sociološko-pozitivistička teorija i dijalektička tumačenja koja sadrže ontogenetsko i historičko promišljanje mita.

Istražujući osobenosti staroslavenske i južnoslavenske mitologije kao i procese akulturacije starih mitoloških tradicija s kasnije nastalim, Ilić u suvremenoj kulturi i društvu slavenskog juga traži elemente takvih tradicija, naročito kada su u pitanju idolatrija i kult predaka.

U drugom dijelu knjige posebno su zanimljiva i po opservaciji suvremena zapažanja o mitologijama naše sva-

kodnevice gdje je na lucidan način autor problematizirao pojavu političkih mitova kao sredstava političkih manipulacija i represija, zatim mitova o kulturnom heroju, o mitološkim osnovama praznika, kulturnih i sportskih manifestacija, suvremene tehnologije i potrošačkog mentaliteta, kao i o ovodobnim ritualima svadbenih svečanosti i sl.

Autor na kraju ne zagovara mogućnosti demitologizacije i demitizacije u budućim vremenima i smatra da »mit ima izgleda da još dugo, u klasičnoj historiji, ostane živ, mitski kontroverzno iskušavajući racionalizam suvremenog mišljenja i samo-svesti kulture«, što je u skladu i s nekim ranije iznijetim stavovima da je »kao specifičan čulno-fantastičan govor mit poetička vokacija ne samo prošlosti već i budućnosti čovječanstva«, kao što je »nada socio-ontološka stvarnost mita«.

Ova knjiga koja se čita sa zanimanjem popraćena je brojnim bilješkama, literaturom, te indeksima pojmova i imena, a kao sintetička i sistematiska znanstvena studija nezaobilazna je u kulturološkim istraživanjima.

Branko Đaković

Živko Bjelanović: ANTROPONIMIJA BUKOVICE, Književni krug, Split, 1988, str. 260, Summary, 1 karta.

Monografija Ž. Bjelanovića o antroponimiji Bukovice izuzetan je doprinos suvremenim istraživanjima onomastičkog leksikona sjeverne Dalmacije; i to ne samo za lingvistička istraživanja u užem smislu. Pisana vrlo iscrpno i studiozno, zadovoljavajući najstrože znanstvene kriterije, monografija obuhvaća i elemente neje-

zične stvarnosti: nacionalne, socijalne, vjerske, običajne — te je s toga nezaobilazna literatura i za sociolingvistička, dijalektološka, etnolingvistička i etnogenetska istraživanja. Metodološki besprijekorno obrađena, pred čitaoca podastire obilje antroponimskih leksema, koji pripadaju dvojnoj etničkoj strukturi stanovništva Bukovice (Srbi i Hrvati), što se ogleda i u jeziku. Istraživanjem su obuhvaćena 64 sela u Bukovici i 5847 antroponima, i to kao znakovi *prve* determinacije (osobna, muška i ženska imena), *druge* (prezimana) i *treće* determinacije (obiteljski i osobni nadimci). Provedeno *regionalno, deskriptivno* i *dijalektološki*, istraživanje je *sociolingvističko, induktivno* i *sinkronijsko* jer su »jezični oblici iz žive upotrebe osnova za svaku vrstu uopćavanja« pa su »induktivne generalizacije jedine korisne generalizacije u jeziku« (str. 14).

Knjiga ima XII poglavlja, od kojih su za nas najzanimljivija i za etnološku teoriju nezaobilazna prvo, drugo, treće i osmo poglavlje. U I (uvodnom) poglavlju autor izlaže metodološki okvir predočavajući ukratko osnovne probleme koji analiziraju i promišljaju predmet istraživanja i iznosi osnovne geografske i historijske činjenice o Bukovici. Tako će on preko općih demografskih podataka naglasiti jezičke entitete s njihovim varijacijama, a na čemu će se temeljiti dijalektološka analiza. U II (Teorijske osnove) poglavlju on na, za etnologue, zanimljiv način objašnjava onomastičke sintagme *etnonim, antroponim, antropoetnonim, etnoantroponim, topoantroponim, antropotoponim*; potkrepljujući sve to umješno izabranim primjerima.

U III (Letimičan pogled na antroponimiju Bukovice) poglavlju nu-

di obilje, za etnološka istraživanja, relevantnih podataka, naročito u potpoglavljima »Vrijeme i način formiranja«, »Vrste antroponima po porijeklu«, »Distribucija antroponima« i »Antroponimija Bukovice prema antroponimiji susjednih novoštokavskih područja«.

U VIII poglavlju (Nejezične istine u antroponimskom leksikonu Bukovice) čini se da je autor samo naznačio neke istraživačke probleme i da tu ostaju znatne mogućnosti za daljnji istraživački rad kome je on odredio neke od koordinata. S toga je valjda ov opoglavlje i najkraće.

Pored brojnih i iscrpnih bilješki monografija je upotpunjena pregledom literature (pri čemu je etnološka mogla biti i više zastupljena), kraticama i znakovima, te indexima.

Imajući na umu navedeno, ova vrijedna knjiga nedvozbeno je značajan doprinos etnolingvističkim istraživanjima koja su kod nas još uvijek nedovoljno zastupljena pa bez sumnje zaslužuje da se nađe na policama u etnološkim knjižnicama — a po mogućnosti i pročita.

Branko Đaković

ETNOLOŠKA ISTRAŽIVANJA, 3—4,
Etnografski muzej u Zagrebu, Zagreb
1987, 448 str.

Srpnja 1986, kada se na zagrebačkim ulicama moglo susresti eminentne etnologe iz čitava svijeta okupljene na 12. međunarodnom kongresu antropoloških i etnoloških znanosti, predan je javnosti zbornik posvećen etnografskoj baštini okolice Zagreba. U radovima jedanaestoro autora iz zagrebačkog Etnografskog muzeja rezi-

miran je ishod istraživanja što je inicijativnom hrvatskog ogranka Etnološkog društva Jugoslavije bilo započeto pred dvadesetak godina, i u kojemu je u tom razdoblju sudjelovao veći broj etnologa.

Znanstveni interes za proučavanje etnološke problematike zagrebačke okolice u proteklom je razdoblju bio različita intenziteta, pa se nekim temama — primjerice nošnji — pridavalo više pažnje, nekima — poput običaja — manje, dok je za neke — kao što je domaća proizvodnja tekstila — interes posve izostao. Tu naslijeđenu diskrepanciju ovaj zbornik djelomice pomiruje donoseći materijal koji prilično sustavno oslikava mnoge od segmenata nekadašnje svakodnevne seoskih stanovnika naselja nadomak Zagrebu: Vrapča, Šestina, Markuševca, Čučerja, Resnika, Remetinca, Hršća, Odre, Ščitarjeva. Elaborirane su tradicije u graditeljstvu (autor Nada Gjetvaj), gospodarstvu (Branko Đaković), lovu i ribolovu (Nada Majanović), transportu (Damodar Frlan), obrtima (Ivica Šestan), tekstilnom rukotvorstvu (Nerina Eckhel), nošnjama (Katica Benc Bošković), običajima uz svadbenu i porođ (Josip Barlek), običajima uz smrt, godišnje blagdane i neke poslove (Ivanka Bakrač), prehrani te higijeni i narodnoj medicini (Mirjana Randić-Barlek), kao i dječjim igrama (Maja Kožić). Prilozi su ilustrirani s više od 230 crno-bijelih starijih i recentnih fotografija i crteža te pedesetak fotografija u boji.

Kao i uvijek kada je riječ o više autora, čiji se krug još povećava kad se misli i na one koji su sudjelovali u prethodnim istraživanjima, pristupi i obrada u pojedinim su radovima različiti. Jedni se upuštaju u analize, drugi ostaju na razini deskripcije. Šteta je što neki autori — nasuprot či-

njenici da se dosta često koristila historiografska literatura — nisu više pažnje obraćali spoznajama suvremenih etnoloških istraživanja u Hrvatskoj. Šteta je, jer bi time neke interpretacije mogle biti utemeljenije. Većina autora više se bavila minulim stanjem, pojavama koje su označavale način života proteklih razdoblja, a manje se obazirala na pojave koje označavaju današnji život. Time je, možda, propuštena prilika da se potpunije sagleda povijesni proces koji se odvija u trajnoj interakciji između grada i sela, kontinuiranome prožimanju urbanoga i ruralnoga. A tome bi ovaj materijal, sagledan i kroz prizmu suvremenih zbivanja, mogao biti instruktivnim doprinosom.

No, pred nama je bogata faktografija kakve do sada nismo imali, pa ovaj zbornik doživljavamo i kao stvaralački poticaj za postavljanje novih stručno-relevantnih pitanja, za poduzimanje novih istraživanja i stvaranje novih interpretacija.

Osim kao dvobroj »Etnoloških istraživanja«, cjelokupni je tekst objavljen i u obliku posebne knjige pod nazivom »Etnografska baština okolice Zagreba« u izdanju Zadružne štampe Zagreb.

Aleksandra Muraj

ETNOLOŠKI PREGLED 23-24, Beograd 1988, Savez etnoloških društava SFRJ str. 88.

Prigodom XII. Kongresa Međunarodne unije antropoloških i etnoloških znanosti, što je održan u Zagrebu u srpnju 1988. godine, Etnološki pregled br. 23-24 (na engleskom jeziku) posvećen je razvoju etnologije u pojedinim republikama (nedostaje pri-

log iz Crne Gore). Tekstovi nisu pisani po jedinstvenoj koncepciji nego prilaze zadatku s različitih aspekata. Ističu se tekst I. Slavec o raspravama o pojmu i predmetu etnologije u Sloveniji i tekst O. Supek, koja naglašava društveno-povijesnu uvjetovanoost razvoja etnologije u Hrvatskoj.

N. Pavković, D. Bandić i I. Kovačević koautori su teksta o etnologiji u Srbiji u poslijeratnome razdoblju. Slijedeći kroz povijest pojave različitih smjerova u etnologiji u Srbiji identificirali su empirički i antropogeografski, historijsko-komparativni i genetski, evolucionističko-marksistički, te u najnovije doba funkcionalistički i strukturalistički pristup u znanosti. Tekstu je priložena iscrpna bibliografija za svaki od navedenih smjerova.

O. Supek, u pregledu etnološke misli u Hrvatskoj, osobito ističe društveno-povijesni kontekst u kojemu se ta misao mijenjala. Pokazala je kako razvoj discipline odražava društvene interese specifične za određeno vrijeme i prostor. Identificirala je četiri razdoblja u razvoju etnologije: početak, konstituiranje znanosti, pozitivizam, i kritičko preispitivanje pojmovala i postavki. Autorica prikazuje istraživački, obrazovni, muzeološki i stručni rad etnologa u Hrvatskoj.

Tekst I. Slavec o etnologiji u Sloveniji (između prošlosti i sadašnjosti) razlikuje se od ostalih tekstova po tome što je u njemu naglasak na teorijsko-konceptualnim raspravama među slovenskim etnolozima u poslijeratnom razdoblju, a ne, kao u ostalim člancima, na konkretnim istraživačkim pothvatima i njihovim rezultatima. N. Križnar u posebnom tekstu govori o razvoju etnološkoga filma u Sloveniji.

Lj. Beljakašić-Hadžidedić podijelila je etnološki rad u Bosni i Hercegovini

na četiri razdoblja: počeci skupljanja građe u 19. stoljeću, razdoblje austro-ugarske vlasti 1878—1918, međuratno i poslijeratno razdoblje. Poslijeratno je razdoblje prikazala kroz rad Etnološkoga odjela Zemaljskoga muzeja u Sarajevu, glavne etnološke ustanove u Bosni i Hercegovini.

M. Konstantinov promatra etnološku djelatnost u poslijeratnoj Makedoniji kroz četiri njezina oblika — istraživački, obrazovni, muzeološki i rad stručnih društava.

Jasna Čapo

IZDANJA ZAVODA ZA ISTRAŽIVANJE FOLKLORA u 1988. godini

U kronici Zavoda za istraživanje folklora (ZIF-a) 1988. godina bit će zabilježena kao godina izuzetno plodne izdavačke djelatnosti. ZIF je naime u 1988. uz redovni broj svog godišnjaka *Narodna umjetnost* 25, ZIF 1988 (s radovima M. Povrzanović: Pokladni običaji u Turčišću danas: paralelne egzistencije folklora, O. Supek: Karneval u Vinogorju, I. Lozice: Dva karnevala, D. Zečević: Tri polemičke propovijedi protiv poklada, S. Sremca: Ples u suvremenim pokladnim običajima i K. Galina: Folklorna glazbala pokladnih veselja), objavio i četiri posebna izdanja.

Narodna umjetnost Special Issue 2, ZIF 1988 (s radovima M. Bošković-Stulli: Telling About Life (On Questions of Contemporary Oral Literary Genres), D. Zečević: Popular Literary Texts in Croatian Calendars in the First Half of the 19th Century, I. Ivančana: Folk Dance among the Croats, E. Dunin: »Salonsko kolo« as Cultural Identity in a Chilean Yugo-

slav Community (1917—1986), K. Galina: Archeological Findings of Musical Instruments in Yugoslavia, A. Muraj: The Aesthetics of Dwellings, Z. Rajković: Roadside Memorial Signs for Traffic Accident Victims, I. Lozice: Customs Staged as Theatrical Performance, O. Supek: Ritual Haggling at Cattle Fairs, Z. Rajković: Butchering Beef (On a Delicate Nuptial Custom), D. Rihtman-Auguštin: The Communal Family Between Real and Imagined Order, J. Čapo: Socio-Historical Analysis of a Croatian Village, te A. Starčević-Štambuk: List of Publications of the Institute of Folklore Research and a List of Books and Brochures Published by Members of the Institute for Other Publishers) i *Contributions to the Study of Contemporary Folklore in Croatia* (Prilozi proučavanju suvremenog folklora u Hrvatskoj; Posebno izdanje 9, ZIF, Zagreb 1988) (S radovima D. Rihtman-Auguštin: Folklore: Models and Symbols, O. Supek: Gender Inversion in the Contemporary Carnival — Saturnalia or an Echo of a Changing Reality?, M. Povrzanović: Image and Word on Clothing — Messages to the Ethnologist, J. Bezića: Contemporary Trends in the Folk Music in Croatia in the Period from 1981 to 1985, S. Sremca: Dance in Contemporary Carnival Customs in Croatia, I. Lozice i T. Perić-Polonijo: Three Contexts and a Lullaby (On Filming the TV Series »Oral Literature Today«), M. Bošković-Stulli: The Sources and Transformations of a Folk Song (Na Kordunu grob do groba — On the Kordun from Grave to Grave), T. Perić-Polonijo: Criteria for Classification of Oral Lyric Poetry i M. Velčić: Beyond the Limits of Linguistic Determinacy in Oral and Written Forms of Discourse) tiskani su na engleskom jeziku

s hrvatskim sažecima u povodu 12. međunarodnog kongresa etnoloških i antropoloških znanosti, održanog u Zagrebu u srpnju 1988.

Na engleskom i njemačkom jeziku (također sa sažecima na hrvatskom) tiskana je i knjiga *Ballads and Other Genres — Balladen und andere Gattungen* (Posebno izdanje 11, ZIF, Zagreb, 1988) u kojoj su tiskani radovi sa 17. međunarodne konferencije Komisije za usmeno pjesništvo SIEF-a, koju je ZIF organizirao u Rovinju 1987 (J. Dittmar: *Die Deutsche Ballade als Kinder(spiel)lied*, Z. Kumer: *Die Ballade im Volksleben der Slovenen* (Zur Frage des Verhältnisses zu anderen Gattungen), M. Bošković-Stulli: *Die Bugarštica-Balladen im Verhältnis zu den epischen Liedern*, T. Perić-Polonijo: *The Ballad and the Lyric Poem*, M. Herera-Sobek: *»Feraclio Bernal« — The Hero Monomyth Structure in the Mexican Ballad*, A. J. Cruz: *Genre Transformations and the Question of Gender — La bella malmaridada as Ballad and Play*, N. Ritig-Beljak: *Die Entführung als Motiv in kroatischen Balladen und anderen Folklore-Gattungen*, D. K. Wilgus i E. R. Long: *»Queen Jane« and »Dupree« — Balad Theme and Ballad Form*, M. Kleut: *Zur Klassifikation serbokroatischer Erzähllieder über einen Helden* (Ivan Senjanin), S. Galvin: *A Pan-Scandinavian catalogue and Type-Index of Skjaemteviser — Do we need one?*, D. Buchan: *Taleroles and the Witch Ballads*, I. Kriza: *Song of Pannonia*, M. Matičetov: *Die Balkanische Volksballade vom kranken Helden und ihre Methamorphosen*, T. Šapkaliska: *Die Einmauerung von Lebenwesen in Bauwerken als Motiv in der makedonischen Volkballade*, A. Asplund: *Klaudia Vonkkanen, a recent Folk-singer*

discovery — Experience of Using a Video in Field Work).

Objavljena je i knjiga Josipa Miličevića, *Narodna umjetnost Istre* (Posebno izdanje 10, ZIF, Zagreb, 1988).

Uz navedenih pet izdanja, ZIF je u 1988. kao suizdavač objavio i knjigu Zorice Rajković, *Znamenje smrti* (Izdavački centar Rijeka, ZIF, Rijeka — Zagreb 1988), te zbornik radova *Jakov Volčić i njegovo djelo* (uredio J. Fikfak, Istarsko književno društvo »J. Dobrila« i dr., Pazin—Ljubljana 1988), pročitanih na istoimenom znanstvenom skupu održanom u Pazinu krajem 1988.

Spomenimo na kraju i tri knjige drugih izdavača koje su u 1988. predstavile rad suradnica Zavoda za istraživanje folkloru: *U Kralja od Norina. Priče, pjesme, zagonetke i poslovice s Neretve* (priredila M. Bošković-Stulli uz suradnju Z. Rajković, Galerija »Stećak« Klek, Metković — Opuzen 1987, tiskano 1988), *Divna Zečević, Hrvatske pučke pjesmarice 19. stoljeća (svjetovne i nabožne)* (Izdavački centar »Revija« Osijek, Čakovec 1988), *Dunja Rihtman-Auguštin, Etnologija naše svakodnevice* (Školska knjiga, Zagreb 1988), te Aleksandra Muraj, *Narodna nošnja Žumberka* (Kulturno-prosvjetni Sabor Hrvatske, Zagreb 1988).

Maja Povržanović

DEMOS. Internationale ethnographische und folkloristische Informationen, Akademie-Verlag, Berlin, DDR

Od 1960. godine Akademija znanosti Demokratske Republike Njemačke objavljuje časopis *Demos* koji sadrži informacije o etnološkim i folkloristi-

čkim edicijama u zemljama tzv. Istočne Evrope (Albaniji, Bugarskoj, Čehoslovačkoj, Njemačkoj, Jugoslaviji, Poljskoj, Rumunjskoj, SSSR-u i Mađarskoj). *Demos* je najuglednija publikacija iz skupine referativnih časopisa¹⁾ za taj dio svijeta, a redovito tiska priloge o knjigama i znanstvenim časopisima, radu instituta, znanstvenim skupovima, muzejima i izložbama, priloge o pojedinim ličnostima, kao i recenzije još neobjavljenih rukopisa. Neprocjenjiva je vrijednost *Demos*²⁾ u tome što stručnjacima olakšava akuratno praćenje najvrednijih primarnih publikacija iz pojedinih područja, a činjenica da se one odnose na slavenski kulturni prostor otvara našim istraživanjima komparativnu perspektivu.

Zavod za istraživanje folkloru Instituta za filologiju i folkloristiku u Zagrebu, Socijalističke revolucije 17/IV, P. p. 975 zadužen je za direktnu komunikaciju s *Demosom*, (izbor i dostava priloga iz SR Hrvatske). Stoga molimo sve kolegice i kolege zainteresirane da se o njihovim radovima referira da pošalju kratke sažetke radova na adresu Zavoda s naznakom »Za *Demos*«. Vaša će suradnja biti prilog ažurnijem i potpunijem informiranju ovog dijela svjetske znanstvene javnosti o rezultatima rada hrvatske etnologije i folkloristike, te pridonijeti međunarodnoj afirmaciji tih disciplina.

*Lydia Sklevicky i
Anamarija Starčević-Stambuk*

¹⁾ »Referativni žurnal« — redovna sekundarna publikacija koja sadrži u obliku referat s anotacijom podatke o najnovijim primarnim dokumentima. *Bibliotekarski leksikon*, grupa autora, Nolit, Beograd, 1984, 166 str.

²⁾ Časopis *Demos* redovito primaju slijedeće biblioteke u Zagrebu: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Biblioteka Etnografskog muzeja, Filozofski fakultet — Odsjek za etnologiju, Zavod za istraživanje folkloru.